

RADVILIADA,

arba giesmė apie gyvenimą ir garsiausius žygius
amžino atminimo šviesiausiojo kunigaikščio
Mikalojaus Radvilos, Jurgio sūnaus, Dubingių ir Biržų
kunigaikščio, Vilniaus vaivados, LDK kariuomenės
narsiausio etmono ir t. t.

PIRMA DALIS

- Dangiškom temom rašą kūriniuos pavaizduoja mėnulį,
saulės slinkimą dangum ir padangių erdves, vandenynus
ir kitados ištisai negyvenamos žemės gimimą.
Jie užsimoja plačiai, bet poetams stiprybės vis teikia
- 5 atpildas saldžia garbe ir alyvų vainiko siekimas...
Deukaliono marias – atminimą nelemtojo amžiaus –
dainiai kiti teminės, apdainuos per aukštąsias padanges
ėjusį karą ir tuos, kas laimėjo kovas prieš gigantus.
Trečias visus stebuklus ilgaamžio pasaulio tegarbsto:
- 10 negandas Kadmo šeimos ir nelaimę atnešusį karą,
baisis Pelopo namais nelabaisiais ir vaišėm Tiesto,
Semiramidės pilis apdainuoja ir įvykius Trojoj.
Galvas tuščias paprastai težavėdami, žinomi daugiur,
šie padavimai visi nusipelnė tik kedro – ne lyros.
- 15 Vis dėlto mano giesmėms neprikiš žodlaužystės joks amžius!..
Radvila! Patį dabar apdainuosiu, atmintinus darbus
tavo, Senoli, ir tau šią pierišką auką aukosiu.
Nors apie tavo žygius po Europą ir barbarų kraštą
garsas skersai išilgai iš trilypio rago pasklido,
- 20 ryšiuosi savo giesmėn vis viena, Didysis, sudėti
tavo garbingus vardus ir karus, ir šlovę nemarią.
Man dėmesinga pabūk, Kaliope, ir tujen, Erata,
ir apsakyk, kaip narsa lig žvaigždynų iškėlė šį didį
vadą lietuvių, kai jis ar taika, ar karu, taip sėkmingu,
- 25 gynė tėvynės žemes, ir pasakok, koks pragaištingas
viesulas siautė laukuos prie Ulos bei Ivansko dirvonuos.
Deivės! Priminkite man, kaip Livonijos garbę pakando
jo patarimai geri ir kaip Skitiją tramdė herojus!
Na, o, mergelės, tada jūs ženklais palankiais palydėkit
- 30 kūrinį šį, nes jis tau, įžymioji Lietuva, gimsta!

Ginklais galinga yra ir šlove išgarsėjusi žemė
čia, plačiuose laukuose, per kuriuos Lietuva nusidriekus –
motina derlių skalsių ir gentis, įgudus kariauti.
Sako, kad ją kitados nukariavo Italijos sūnūs –
35 vyrai karingom širdim. (Ar yra toks žmogus, kurs nežino
šiandien Libono tremties, Palemono didvyriškų žygių?)
Virtine ilga iš jos atsiranda ainybė lietuvių –
šita valdovų gentis; juk nuo Baltijos iki Juodosios
valdo lietuviai žemes, o šlove ir Olimpą pasiekia.
40 Ginklais patenkintiems, jiems išmintinga gamta pašykštėjo
klonių Kampanijos, kur Cerera, įstatymų motė,
varžos gausa su Bakchu, nepaskyrė Panchajos Tempėjų
nei Alkinojo miškų, nei derlingojo Pesto rožynų,
nedavė persų laukų ar upokšnių, turtingų metalo.
45 Derlių, kokį šventi dovanoja Gargarai, skyrė
jiems užtatai ir žemes, kur per amžius lengva išmisti.
Tyras kaip stiklas upes vainikuoja ta žemės grožybė –
girių aukštų karūna; jos viršūnėmis šičia žvaigždynus
remia, o medžių šaknim ligi Stikso vėlių nusileidžia.
50 Šičia atranda namus sau elniai, briedis ir stumbras
(šitas galiūnas yra sulaikyti, ką nutveria, pratęs
savo šurkščiu liežuviu ir aukštai į orą išmesti),
šičia ir lūšis dėmėm išmargintu apdaru glaudžias,
randa namus ten žvitri stirnelė ir didelis tauras.
55 Kam man upes ir vandens didumu prilygstančius marioms
ežerus girti? Žuvis? Čia netrūksta didžuvių irgi.
Kam apdainuoti žilus jugerus baltuojančio lino?
Argi išvardinčiau tai, kas palaimintoms čia dovanota
girioms? – Gūdūs miškai čia turtus neapsakomus slepia.
60 Čia ąžuolynai pilni bitučių skysto nektaro:
medžiais tyriausias medus putodamas bėga, valstiečiai
gauna korių dovanai, čia rasoja ir patys kamienai,
ir ant vaivados skobnių kvėpėdamos sklidinios taurės.
Kiekgi čia upių, kurias vis skirtingi šaltiniai pagirdo?
65 Štai Boristenis sravus: prasiveržę pro kaukarus, duslūs
vandenys jo su triukšmu neapsakomu krinta į plačią
jūrą ir sūrias bangas vilnimis atmiešia saldžiausiom.
Štai Dauguva, aukštupy upeliu į kelionę išbėgus,
Polocko žemėm veržliais sūkuriais sūkuriodama skuba,
70 kol pagaliau taip plati į Venedų marias įsilieja.
Tik ne mažesnė už ją ta lietuvių skaidriausioji upė –
Vilija, tekanti ten, kur kada i glionams priklausė
žemės ir našūs laukai; pasiėmusi seserį Vilnią,
Vilija leidžias žemyn į brolelio Nemuno glėbį,

- 75 Nemuno – to, už kurį gražesnės mes neturime upės!
 Daugelis deivių, kurios ažuolynuos ir upės gyvena,
 gėidė jo meilės, tačiau jos sulaukė vien tik gražuolė –
 upė Šventoji, kuri – skaistesnė už gintarą – srūva
 per Žemaitijos laukus ir į Nemuną įteka našų.
- 80 Šitos štai žemės vaikai – lietuviai, ryžtingi sūduviai,
 jotvingiai – žmonės, mirties nebija, poloviečiai klajokliai,
 prūsų sena giminė, narsiaširdžių krūtinių alanai,
 vieno kilimo su jais gepidai ir kitos dar tautos.
 Čia Erdivilo lopšys ir gimtinė narsuolio Traidenio,
- 85 Skirmanto, ginklais stipraus, ir narsaus kunigaikščio Mingailos,
 Romanto, Mindaugo, kurs ant galvos užsidėjo vainiką
 Romos, Vytenio kilnaus ir atšventusio pergalių daugel
 tėvo visos Lietuvos Gedimino, kuriam vadovaujant
 mūrai iškilo aukšti tirštai apgyvendinto Vilniaus.
- 90 Čia pamatysi abu Gedimino vaikus narsiaširdžius –
 Algirdą su Kęstučiu; ši Jogailą pagimdžiusi žemė
 davė sarmatų kraštams karalius, valdovus dovanojo
 hunui galingam, taip pat ir bohemams iš Čeko šeimynos.
 Šitiek šlovingų vadų čia gimė!.. Ir vienas jų buvo
- 95 mūsų giesmės Radvila Didysis, kuriam Mikalojaus
 vardą ir lemtį tėvų pranašingas numanymas davė.
 [...]

ANTRA DALIS

- [...]
- Matė kilnus Radvila, kad karai šiurpulingi iš naujo
 kyla ir semia laukus baisulys bei ugnis, ir didžiulį
- 800 skausmą, tėvynės žiauraus pralaimėjimo sukrėstas, jautė.
 Dieną ir naktį širdy įvairiausių sumanymus svarstė,
 nė nesudėjo akių per kankinamus rūpesčius tąsyk.
 Renkas didikai keli pasitarti, ko verkiant valstybei
 reikia, ir štai ką tada karžygys Radvila jiems pasako:
- 805 „Niekas nemato geriau, iš kur didžiausias pavojus
 kyla, už jus, ką ginklu nuožmus kunigaikštis užpuolė.
 Baisų karą reikės su žiauria gentimi mums kariauti:
 ji nesistengia gyvent sutartim, tikėjimu, teise –
 vien tik jėga ir žmonių krauju! Tad savęs pagailėkit,
- 810 Maskvai tėvynės mielos ir mirčiai vaikų neišduokit,
 stokit visos didelės Lietuvos Didenybę apginti;
 šito su ašarom šiom vardan nelaimingos tėvynės

jūsų maldauju – skubiau atremkit didžiulę nelaimę!”
 Jį palaikė visi, ir tada paaiškėjo, ką gali

815 iškalba: eina pas jį karuose išbandytas jaunimas,
 renkasi Marso tarnai, nors geri, tik labai jau negausūs,
 bet susiremti kovoj ir kautis ginklu pasiryžę –
 pats Lietuvos dabyns ir geriausi kareiviai!.. Prabyla
 garsūs trimitai, jauni susiglaudžia gretoje ir tik prašo

820 mūšio žiauraus, nes kančia susigrumti skatina vyrus.
 Ruošia ginklus ir tėvų atidėtą ginkluotę sutaiso.
 Ima, va, šis į rankas ir giriasi lanko grožybe,
 šveičia skydus kai kurie ir senas rūdis nuo geležčių
 svidina, rūpinas, kaip pasipuošti gauruotais sultonais

825 šalmsus, galanda bude strėlių lengvasvorių akuotus
 ir iš sifonų vidaus pradvokusį natrį ištraukia.
 Jie padarytus gražiai ir žėrinčius tarsi elektras
 blizgina šarvus ir, jei kur sulaužyta randa, pataiso.
 Žirgus mankština kiti, kad šuoliuodami vėją sukeltų,

830 bėgtų, išrietę kaklus, o iš šnervių kibirkštys lėktų,
 pratina juos prie ragų ir kanopomis ritmą išmušti;
 šoka skubiai ant žirgų ir, ištroškę kautynių, nubaudžia
 juos už gaišimą, nes daug pasiruošti laiko nelieka:
 girdis duslus gaudesys, ir kapoti trimitų kvietimai

835 skamba, ir pats padėties rimtumas juos šaukia į kovą.
 Veikiai prie vado aukštos palapinės kareiviai atvyksta –
 vyrų pulkai, o žirgų šnarpštimas, net kibirkštys žyra.
 Tirštos rikiuotės pilnos ryžtingumo kariuomenės žengia –
 daugel žirgų ir būriai kavalerijos, tviskančios auksu.

840 Šitokiais žodžiais žvaliai narsuoliai į Radvilą kreipias:
 „Didis lietuvių šalies karvedy! Tavo laimė neleidžia
 mums nusivilti: esi apsauga veiksminga saviesiems.
 Liepk, ir mes seksim tave pas Luciferą ir pas Aurorą,
 eisim pas Žemės vaikus, kur nėra teisingumo nė Dievo;

845 liepk, ir užgriūsim karu Mauritanijos marių užlietą
 Afrikos žemę arba iš dvikalbių dakų atimsim
 prarastas vėliavas; vesk, kur patinka, – visur mes lydėsime
 tą, kam Karinė Sėkmė aplinkui galvą lakioja!
 Niekas geriau už tave neišmano Marso gudrybių.

850 Neš dar iš šičia tave Šlovė nepailstančiom plunksnom,
 lauro šakelė šventa dovanos dar tau amžiną garbę.
 Karą nedelsdamas skelbk ir mumis pasirengusiais kliaukis:
 veda troškimas visus Narsumo keliu akmenuotu
 žengti į garbę tiesiog per priešų ginklus ir per ugnį!”
 [...]

TREČIA DALIS

[...]

- Tarp ariergardo karių Radvila pasirenka vietą:
karo veiksmams jis iš čia vadovauja, ir savo ramybę
- 80 drumsčia mintim įvairiom, nors paties kovų patyrimas
padeda, remia klotis palanki ir patsai Visagalis.
Žirgas trakėnų veislės kunigaikštį ant nugaros neša,
priešinas žąslams karštai ir aukso brizgilą kramto.
Joja, o Karo Sėkmė didžiulė aplinkui lakioja!
- 85 Karvedžio šalmas – galvos puošmena – žaižaravo ir ryškiai
saulės skaisčiuos spinduliuos atsigręžęs į dangų žioravo.
Puošnų jo skydą ilga praeities nutikimų grandinė
auksino, jį puošdama marginiais geltono metalo.
Šitam skyde Lietuvos praeitis ir garbingos senolių
- 90 pergalės mena laikus, kai į Platelių krantą smėlėtą
sykį Libono laivai atkeliavo per Baltijos jūrą,
laiminant Dievui žemes, ligi tol nežinotas, priplaukę;
mena Libono vargus ir ant žemės, ir jūroj, kol kojos
atvedė jį prie krantų, pasišiaušusių giriom aukštosiom.
- 95 Mena, kaip kėlės krantan iš Italijos vyrų rinktinė,
elnius, taurus ir žiaurius stumbrus ant žemės ji vertė,
kaip puikiose žiotyse žydravilnės Dubysos pastatė
Naujają Romą kariai – tą senosios viltingą paguodą.
Vienas po kito štai čia atsiranda garbingi karaliai,
- 100 garsūs valdovų protu ir kautynių trimitais įžymūs.
Dvylika smailių skaisčių ant galvos lietuvių karalius
Mindaugas nustelbė juos, nes tik vienas nešiojo vainiką
Lacijaus; dviem strėlėmis į totorių valdovo liepimą
duoklę mokėti narsus karžygys Erdivilas atsakė.
- 105 Veikiai atėjo eilė sužalotiems totorių žygūnams:
žiaurų atsakymą šį Balaklajus, totorių valdovas,
gavo iš Skirmanto, tad pasikėlė kautynėms kariaunos
ir Kaidanovo raistai nuo kraujo pralieto paplūdo.
Aršūs Vytenio kariai, pralaimėję Lešekui mūšį,
- 110 pergalę švęs ir išklos kitose kautynėse lenkus;
grobio teks kiekvienam, kas lietuvių kariuomenėj kovės, –
net ir kareiviui žaliam, – po dvidešimt lenkų belaisvių.
Giesmės ir šokiai skambės ir pagerbs nugalėtojai Ledą,
žmonės džiaugsmingais „valio!“ nepaliaujamai pergalę sveikins.
- 115 Kalno viršūnė aure suskambėjo nuo vilko staugimo:
šarvu tvaskios geležies apdarytą, šį žvėrį sukūrė
rankios sumanios, kurios panašumo į vilką suteikti
geidė pamėnui gyvam, o šisai kad užstaugė – lyg staugtų

šimtas vilkų jo pilve! „Čia miestas iškils pagarsėjęs“, –
120 taria žynys Lizdeika, ir lemtingi žodžiai pagimdo
Vilnių – globėją tautų, ir kadaisė stovėjusios lūšnos,
kėlusios juoką kitiems, į didingą sostinę virsta:
miestams didžiausiems dabar ji prilygsta dėl galios lietuvių.
Štai Gedimino duktė Aldona – lietuvaitė gražiausia –
125 žengia į tavo namus, Kazimierai; pulkas jaunosios:
seniai, garsūs protu, ir tvirčiausi lietuvių kareiviai,
stumbro didžiulėm rusvais šeriais pasišiaušusiom odom,
Polocko lokių skrandom užsidengę pečius, atlydėjo
kraitį – lenkaičių būrius, į nelaisvę patekusius, dartės
130 laisvus; šie tankiu pulku, neskustom galvom po kepurėm
žengė laimingi drauge, ir grandinės nespaudė jiems rankų.
Santuoka ši dvi tautas, vienodom valdysimas teisėm,
bendro likimo plienu sukabina nuo šiol kuo tvirčiausiai.
Amžiną taiką, kurios visa širdimi taip norėjo
135 Dievas, vedybos atneš į lietuvių ir lenkų valstybę.
Teremia nūn Lietuva ir šlovė nemari jos karalių,
vardas didžių Lietuvos kunigaikščių per amžius teaidi,
garbę tereiskia bendrai tam pačiam valdovui dvi tautos,
mušasi mūšiuos bendrai, ir šlovė jų dangaus tepasiekia!
140 Štai Gedimino kariai ugnimi ir kardu naikina
Brandenburgo laukus, net padangė aptemsta nuo dūmų.
Štai jis ir prūsus aršius, ir totorių ordas sutramdo,
išbruka jas, nuožmioje kovoje nugalėjęs, už Dono.
Tuoį Lietuvos lygumom paleista žiauriaširdžių kryžiuočių
145 vėtra šuorais keliaus: tai magistras Dusmeris veda
prūsų galybę ir du karalius: Bohemijos – Joną,
Liudviką – vengrų. Kartu su karaliais į Lietuvą traukė
danai, moravai, galvom auksaplaukėm britanai ir galai.
Tai lietuvius visomis jėgomis Germanija puola,
150 Reinas triragis kartu su kitais prieš Lietuvą eina!
Nors ir negali ginklu ar gudrybe palaužti kryžievių
Algirdas su Kęstučiu, bet įveikia alkiu: jie palieka
plačią dykynę tenai, kur kryžiuočiai keliavo, o patys
prūsų žemes ir pilis Livonijoje dūmais paleidžia.
155 Tartum širšės pikti į namus parkeliavo kryžiuočiai
ir apraudojo savų, čia patyrusių kruviną pirtį,
žūtį. Beprotris! Tave ši nelaimė ištiko, magistre.
Kitąkart leido atgal Maskvos kunigaikščio žygūną
Algirdas, davęs namo liepsnojantį deglą parnešti.
160 Paskui žygūną pernakt prie Maskvos atsiradęs, Maskvietį
privertė klauptis ir dar jį pamokė: „Kas rytą ginkluojas?
Liaukis grasinti!“ – Ir čia į tvirtovę įsmeigė ietį.

- Veikiai Jogaila drauge su laisvės augintiniais lenkais
ir su lietuvių pulkais prieš kryžiuočių kariuomenę stoja.
- 165 Iečių liūtis ir strėlių pilaga germanus paskandina;
veikiai kryžiuočių kariai kas iš mūsų pabėga, kas galą
gauna kautynių lauke nuo galingos rankos sarmatų.
Griunvaldas plūsta kraujais, ir magistrą mirtis čia išrinka:
Griunvaldo smėly jisai atidavė Viešpačiui sielą.
- 170 Štai Tamerlano pulkus nesuskaitomus Vytautas puola:
stoti prieš šlovę drąsos niekada kunigaikštis netrūko.
Štai ilgaeiliai stalai nepabaigiamo pokylio lūžta
Lucko pily, kur drauge imperatorius, trys nematytai
orūs karaliai, Maskvos kunigaikštis, abudu magistras,
- 175 šiaip kunigaikščių kitų su palydais gausiais susirinko.
Vytautą sveikina šis suėjimas, erdvė sutartinėm
aidi, negali puikiais reginiais pasisotinti akys,
žemė nuo kraujo skausaus sumedžiotų žvėrių raudonuoja,
ir iš daugybės kraštų svečiašalį kas žingsnis sutiksi.
- 180 Šičia Apvaizdos ranka pamokino karingąją Olgą,
kaip ji paimti galės su trejetu žvirblių tvirtovę,
ir Sviatoslavą – kaip jam išguldyti achajų kariauną.
Tik va, gyvybės patsai nuo lietuvio Kureto neteko:
galvą nukirtęs, iš jos pasidirbdino taurę prabangią
- 185 priešas, įrašęs: „Gavai, ieškodamas svetimo, galą“.
Štai pagalių ir šakų lig viršaus Zavichostą primetę,
gaidį lietuvių kariai ant tvirtovės raudoną užtupdo.
Štai užsitvenkus Maskvos kunigaikščio kareivių lavonais
srūva vos vos Krapivna: didikus ir vadus surakintus
- 190 vedas namo su triumfu nugalėtojai mūsų prie Oršos.
Tarsi Aušrinė danguj prieš tą valandą ryto, kai saulės
rato ugninio šviesa akiratį ryškiai nušviečia,
puošia viršūnes kalnų spinduliais tarsi krokai geltonais,
žemės visus plyšelius padabina spindėjimu savo, –
- 195 tokiu šlovingu skydu Radvila prisidengia per mūsų.

[...]

- Vaistais nuo rūpesčių jau ir tave, kunigaikšti, gaivino
miegas saldus, ir nakties ramybei leidai apimti
po debesuotu dangum – tuo visatos dangalu – kūną,
nors ir trimitų garsai vis nutraukdavo miegą negilų,
- 250 kai pasirodė sapne iš Elisijo sodų nužengus
tau Kęstutaičio vėlė – bekūnio Vytauto šmėkla.
Buvo jis toks kaip tada, kai po pergalės Griunvaldo mūsų
grobio paėmęs gražaus iš kryžiuočių į Lietuvą grįžo.
Tokiu žodžiu nelauktai į Radvilą kreipias pamėnas:

- 255 „Mano tautiečių dalia negarbinga Elisijo soduos
sukrėtė, o Lietuvos nelaimės mane sugraudino.
Šitai numanėm anksčiau... Bet kad vėjais žygiai nueitų?!
To nežinojau, kada bėdomis už bėdas atmokėjau:
lėmė jos mano žmonėms neaprepiamą amžiną valdžią.
- 260 Aš Lietuvos pražūties, jos griuvėsių akivaizdoj šituo
guodžiausi, laukiau, kad štai, karaliaus dar, keičiantis metams,
mano tauta visuose kraštuose nuo Baltijos jūros
ligi Juodosios krantų ir toliausių Volgos pakrančių,
jai priklausys amžinai didžiulė valdžia ir valstybė
- 265 ir lig žvaigždynų aukštų ji lietuvių dar vardą išaukštins.
Na, o dabar ne šlovės senovinės aidas atėjo
ligi manęs pas vėles, o žinia, kad jau priešas užpuola
mano valstybę dažnai ir kad ainis, įkurdintas mano
prie Mitridato kalvos ir Juodosios jūros pakrantės,
- 270 įveiktas klauso Maskvos, per silpnos Lietuvoj jodinėti.
Argi dėl to kažkada mes žaizdas kariaudami kentėm,
argi dėl to piliečius grobiu, o tėvynę savosiom
pergalėm gražinom mes, nelaimingi jūsų senoliai?
Ak, neprilygstantys mums ištižusio kraujo vaikaičiai!
- 275 Tik jau visai ne dėl to užsimoja Narimanto tvirtas
raitelis kardu, kad jūs, menkesni, nenorėtumėt karo!
Ar atidėjo kada už tuščius grasinimus kerštą
Algirdas? Ar ši tauta su jumis nekariavo tiek metų,
argi nesuruošė jums tiek pirčių kruviniausių be keršto?
- 280 Ne, ne tokia vyrija kaimynų valstybes ir priešus
triuškino, o garsumu lig aukščiausių žvaigždynų iškilo!
Narsios krūtinės, o ne kazematai, kuorai ir sienos –
toji galybė, kuria mes išgriovėm stipriausias tvirtoves.
Kitąkart dėl kelerių marškinių ir kirvių užpuoliau
- 285 Maskvą baisingu karu, nes manęs niekada nesutrukdė
karą pradėti jokia begėdė žavi Tinginystė.
Šlykščiai lietuvių miestus užvaldo ir juos apgyvena
priešai, tik jau nei šlovė nebeuždega jūsų, nei gėda.
Tujai, viltie Lietuvos, atsidavusi mūsų valstybės
- 290 saule, kuri ir bėdas, ir pašlijusius reikalus greitai
vėl pataisai ir kuri visomis jėgomis pragaištingo
amžiaus paveikslą mainai! Tu saviškiams padėk ir iškirsdink
mūsų bailius maskviečius, nes tik vienas gali nugalėti –
taip aš galvoju ir to, jei neapvilia nuojauta, laukiu.
- 295 Saulė rytoj pamatys laukuose maskviškių lavonus.
O, kaip man kaulams tada bus saldu ir lengva ilsėtis,
kai prie manosios garbės ir šlovingos jūsų senolių
dvasios ir pergalių dar prisidės ir jūsų narsumas!

Štai kas svarbu: nugalėk! Ir tada nepažįstantis kapo
300 gandas tave po mirties per ilgus šimtmečius garsins.
Ženk, kur žindyvė Drąsa tau rodo, ir vykdyk, ką dirbti
liepia ji garbei tėvų ir lietuvių istorijos labui!“
Šitokiais žodžiais karan kunigaikštį Vytautas kėlė.
Karvedžiui gilūs miegai išsilaksto, jis kelias ir ankstų
305 rytmetį tokia malda į žvaigždėtą dangų prabyla:
„Tujai, kuris įsakai padangėmis metai po metų
leisti dienos ir nakties šviesuliams ir, pareikšdamas savo
valią galvos mojimui, spinduliuojančius ženklus paleidi,
gentį vienišių valdai ir rikiuoji žmogiškus darbus
310 ir Okeano gelmes, ir nurimusią amžiams buveinę,
būk, Palaimingas, saviems palankus, išklausyk mano viešą
malda, tačiau ne todėl, kad to esam verti, o kad myli
mus!.. Palaikyk ir suteik spindulingo Olimpo pagalbą,
mano karius ir mane panorėk nuo pavojų apginti!“

KETVIRTA DALIS

[...]
Nei viesulų ir audrų valdovės šaltosios žiemos,
100 negandos kelio sunkaus, nei kokia dangaus nemalonė
jo nesulaikė tada, į karą vedančio žmones,
puolančio tvirtas pilis ar kariuomenę visą iš karto,
nors jau į Marso kovas jam leisti ir trukdė senatvė,
nuopelnais jo įžymiais ir amžiaus grožiu padabinta.
105 Jukgi vis vien valanda neatmainoma žmogų užgriūna,
prislenka tykiai prie jo senatvė, kurią netikėtai
pats pamatai – net anksčiau, nei galvotum, kad gali ateiti.
Visgi devynis kartus laimingesnis tasai, ką senatvė
randa ne pasmerktą už negarbingą sėdėjimą vietoj,
110 bet ir įžymų darbais padarytais, ir karšatim orų.
Nors ir gyvenimas tau užtikrina karšatį tokią,
visgi likimas kur kas didingesnę tau lemia senatvę.
Ak, tik į karą nestok, nekariauk, narsingiausias senoli!
Juk užsiversti tokios didžiulės karų sunkenybės
115 sau ant pečių nestiprių Lietuva ir Batoras neprašė.
„Radvila, to, ką davei ir tėvynei, ir savo karaliui, –
žmonės kalbėjo, – gana, nes laimėjimų tau vadovaujant
pelnėme tiek, kad vargu ar begalim visus suskaičiuoti!
Vyre, savęs pagailėk, užteks jau vargų begalinių!“
120 Žodžiai draugų Radvilos neįtikina: meilė tėvynei
laimi. „Apsaugok mane, didingo Olimpo karaliau, –

taria, – nuo šito! Na, ne! Neveikia sidabrinų blakstienų
man neužspaus – tarp karių, legionams žmonių neprarandant,
krisiu verčiau kaip karys ar mirtis išvaduos iš šio kūno,
125 rūpesčiuos dėl Lietuvos mane paskendusį radus!
Koks aš būčiau smagus ir kokią ramybę turėčiau,
mirdamas taip!.. Tad prašau nesirūpinti jūsų manaisiais
turtais: ar ašen, kuris netausoju savęs, jų gailėsiu?
Argi prašysiu kely į viršūnes sau lėšų kelionei?
130 Kalbinkit, vyrai, kitus dėl geltono metalo, o mūsų
siekis – iškelti aukščiau tėvynės gerovę ir garbę.
Jos man atstoja turtus, o garbė, už perlą skaistesnė,
draudžia viena praeity didingoj apmirus man snausti.
Šarvus, draugai, ant pečių, kad nuo metų ir virpančių, vilkit
135 ir į ratus neštuvus – paskutiniąją dovaną – dėkit!“
Taigi į Marso kelius Radvila lietuvius vėl skraidina,
žengiantį prieš maskviškius karalių Steponą lydi
ten, kur Pskovo pilis, trimis pilimis išsidėsčius,
vienas nuo antro atstu pastatytus bokštus iškėlus,
140 mūro ir kieto akmens gardiniais apsisaugojus stūkso.
Ilmenio ežeras ją bangomis patyliukais skalauja.

[...]

230 Nei jis už auksą kada svetimiams karaliams tėvynę
pardavė, nei jis stipraus šeimininko tėvynei ant sprando
geidė užkarti, jėgos ar kokių dovanų nugalėtas.
Pulti neprivertė jo nei minios lengvabūdės mainumas,
nei – Visagali! – pilna ir apgaulių, ir ydų Taryba,
235 nei iš tėvynės tasai žaltys – savanaudis Troškimas
paveržė jį ar baisia liga sugadino Tuštybė –
kapas gilus, kuriame karalystės, įstatymai žūna.
Kuo man žavėtis labiau jo mylinčioj sieloj: teisybe
ar palaiminga taika? Niekada į krūtinę tėvynei
240 kardu netaikė, šalims maloningos ramybės netrikdė,
niekad bruzdėti greitų piliečių po vėliavom savo
nešaukė ir nuo šalies išmintim ir palaimintais žygiais
staugiančią audrą, kurią prieš mūsų valstybę Ajolas
kėlė toli nuo čionai, nukreipdavo šitas herojus.
245 Nekentė jis nedoros pilietinio karo tarnybos,
nekentė nė ištiestų tarpusavio karui jos rankų,
laikės šventos sutarties ir bauginančio priesaikos žodžio
jis – nemarus šviesulys ir puošmuo lietuvių valstybėj,
toks kaip pasaulio garbė Aušrinė, kai, tamsiąją naktį
250 gimus, ryškiais spinduliais rasotas miglas paauksuoja;
progumuos tarp debesų sužėri žvaigždės aureolė,

- apšviestus kalnus šviesos vytinės plaka ir skverbias
ligi visų pašalių, kol galiausiai apšviečia pasaulį...
Nei jis už grašį kada įstatymus kalė, nei plėšė.
- 255 Radvilą rūpestis dėl tėvynės švenčiausias vis varė
savo liepimais ir taip ypatingą jo dvasią išugdė;
būti geru iš vidaus, o ne išore tokiu atrodyt
troško labiau Radvila, atsidavęs karaliui, bet priešas
tiems, kas norėtų veikiau sukilti nei stoti į karą.
- 260 Didis kare, o namuos visada nuosaikus ir galvotas!
Protą išlavino jam patirtis įvairiausiom pratybom;
nors ir išmanė menkiausiai įstatymus – tiek, kiek žinoti
turi Senato narys, – Sumanumas, visad galingesnis
nei pajėgi dešinė, ir šiam atsidavus raiškioji
- 265 Iškalba pašvęstą jiems jo krūtinėje rinkos šventovę.
Kerinčios dvasią kalbos saldumu tarp žmonių išgarsėjęs,
jis, išrinktą žmonėms gėle vadintas ir rimdęs
širdis šneka, – jis gerai ne sykį patarti mokėjo.
Mat po laiminga žvaigžde į pasaulį atėjusiam protą
- 270 ir palaimingus kalbos gražumus Išmintis dovanėjo.
Valdė minias kalbomis ir atskirdavo gėrį nuo blogio,
tildyti ėmęs žodžiu Senato posėdį aukštą.
Kai jis sarmatų seime atverdavo žavinčią burną,
balsas ir raiški kalba išduodavo kalbant ne žmogų –
- 275 šičia jis dėstė mintis, prilygdamas Pilo senoliui.
Ir spindulingų kalbų saldumu, ir svariais argumentais
jis vadovavo širdims prieštaraujančio nuolat Senato;
vis dėlto darbo dienų jisai netrumpino žodžiais,
ne priešingauti tuščiai, o naudingai kalbėti papratęs.

[...]

- Tu už dorybes buvai, kunigaikšti Radvila, vertas
ilgo gyvenimo, bet... Neišvengiamas laikas išplėšia
visa geriausia žmonėms, ir ilgiau labdarybėmis grįsti
- 365 kelio, kuriuo tu ėjai, ankstyva nebeleido senatvė.
Leidžia likimas rūstus ilgėliau gyventi net gyviam:
elniams, paukščiams, žvėrimis... Ir tiktai vienintelė žemėj
vargšė žmonių giminė šią gyvenimo skriaudą patyrė.
O, koks traputis žmogaus gyvenimas! Griežtas likimas!..
- 370 Negi traputis žmogaus gyvenimas? Negi paveikti
mums gaudžiomis raudomis nejmanoma griežto likimo?..
Griežtas likimas, deja! Ir gyvenimas – trumpas, traputis!..
Sprendžiamas metas nūnai: nuo mirties neapgynė didinga
tavo dorybė, kurią mums reikės pripažinti per amžius,
- 375 nė pamaldumas, kuris tau beširdės mirties nežadėjo.

Parkos prikišo rankas, o mirtis, pykdama, kad nuo liaudies
 kraujo strėlių smaigaliai jai nuo seno vis niekais nueina,
 taikliai paleido tiesiog į Radvilą nešančią mirtį
 strėlę – tą ginklą, kurio nei jokie žmonių pasiekimai,
 380 kraujas dievų, nei šventi karaliai kadaise išvengė.
 Merkė tuomet Radvila, išbalęs kaip mirštantį gulbė,
 baltas blakstienas, kurias jau gyvybės šiltis paliko,
 ir jo nuilsus galva nusviro nuo marmuro kaklo.
 Ką bepridėčiau apie žavėjusias šitaip Senatą
 385 lūpas? Jos buvo mirties būsimos išblukintos irgi.
 Baimės akim sklidinom į dangų pažvelgęs, senelis
 kreipės į Dievą dangaus viešpatystėj ir dangui žvaigždėtam
 meldės dar ilga malda už tėvynę ir savo karalių:
 „Tėve vienmečio Sūnaus, kuris ir aukštiesiems žvaigždynamis
 390 valdžią turi, ir esi vienatinis Žemės valdovas!
 Būk maloningas – Tave netuščiau juk mylim ir gerbiam! –
 šitąją sielą priimk ir išlaisvink nuo šitojo vargo,
 garbę nepaprastą skirk ir suteik man išganymą amžiams:
 jeigu ne Tu, tai ar kas tarp dievų ir žmonių jį suteiktų?
 395 Pagyvenau ir kelius, kuriuos Tu man skyrei, išmyniau;
 gyniau tėvynę, baudžiau, atmokėdamas nuostolius, priešą,
 tad palieku ir žmonių vargus, ir rūpesčius noriai.
 Tik, Visagali, prašau: pagailėjęs lietuvių, galingai
 Lietuvai dar dovanok ir skeptrą, ir garbę, ir šlovę!“
 400 Ištarė tai, ir dvasia Mikalojaus kūną apleido.
 Vargė!.. O tu, Lietuvos garsenybe! Tave pasiėmus
 mirčiai, aptemsta danguj mums saulė, ir tuoj viešpatauti
 nuožmios apgaulės, maištai ir piliečių nesantarvės ima,
 artimos tautos, iškart suteršusios sutartį, grumias
 405 tarpu savęs, nebėra įstatymų, valdo beprotis
 Vaidas ir ginklais draustais nedorėlis Marsas vėl siaučia,
 taiko tėvynei kardais į krūtinę piliečiai ir amžių
 ruošiasi (tai bent laikai!) pražudyti savo šėlimais.
 Metė sarmatų žemes paskutinė – Santarvės – deivė
 410 ir nugalėta Dora, Tikėjimas, buvęs Skaistumas;
 vietoje jų iš svetur atsikraustė tikros pabaisos:
 Pinklės ir Klastos drauge su Smurtu apgaulingu ir Vyliais, –
 lyg susitarę visi, štai taip čia Erinija valdo.
 Aiškiai parodė tuomet užeisiantį gedulą upės:
 415 Vilijos drumsto vandens sūkurai ir dugnu akmenėtu
 virvanti Vilnia balsi kaimynystėje stūksančius kalnus,
 upių krantus ir girias ant kalvų apipylė dejonėm.
 Radvilai gulint mirties patale, nuo ašarų šitos
 šventosios upės plačiai išsiliejo, apverkdamos Vilnių,

420 ir neregėtom raudom net skardėjo liūdnoš pakrantės.
Vilija, girių medžius risdama putotais verpetais,
kalnus plikus ir namus pakrantėmis sėmė ir griovė,
ir vargani statiniai nuo šėlstančio srauto pakraupo.
Tuo pat metu verkdama nesulaikomai gedinti Vilnia
425 iš akmenėtos vagos sielvartingom dejonėm plyšojo,
garbanas sau raudama, inkšdama be galo, be krašto:
Radvila, tau atminams ir tavosios mirties gedulingai
aukai tekėjo iš jos akelių ašaros upėm!
Žmonės byloja, kad ji to kalno, kur stovi aukštasis
430 Bekešų kapo akmuo, papėdėje graudžiai raudojus
šitiek dienų pagrečiui, kad, kol savo negyjančią žaizdą
ašarom laistė, vandens vagoje beveik nebelikę.
Dar ir dabar ta vieta, kur sekioji Vilnelė į Nerį
įteka, saugo ano senovinio gedulo ženklus.

[...]

O vandenyno, dangaus, žmonių ir žemės Kūrėjau!
Tujai valdai ir žemes, ir sunkiuosius žvaigždynus rikiuoji,
535 garsina vartai dangaus ir Olimpas liudija garbę
amžiną Tavo, kuriam karalystėmis rūpintis tenka:
būk palaimingas dabar ir paskui, pastatytai kolonai
griūti ant žemės neleisk ir kartu padaryk, Geradari,
kad nuo nelaimių visų apsaugotų Kristupas, šitam
540 turtui – žemei tėvų – ir galingai tautai padėtų!..
Rodos? Ar traukias tikrai nuo naktingos padangės šios miglos?
Negi jau žemė arti? Būk sveika, mylimiausioji žeme!
Jau tarp hiantų salų begaliniais sąsiauriais plaukiam,
aonų jūros bangas tiek laiko irklais vagojė.
545 Štai ir ramybė laukta: prie krantų vanduo tik liūliuoja,
mes priartėjam visai prie tvirtos žemyno pakrantės,
ir nenauja eldija, atviruos vandenys nukamuota,
uostan įplaukia linksmi apkaišytu kaip pridera priekiu.

RADVILIADOS PABAIGA

Iš lotynų kalbos vertė Sigitas Narbutas

PAAIŠKINIMAI

PIRMA DALIS

19 eilutė – Dzeusas, supykęs ant žmonių, sukėlė tvaną, bet pagailėjo dorojo Deukaliono bei jo žmonos Piros, tad jie abu išsigelbėjo. Deukalionas ir Pira graikų mitologijoje laikomi graikų protėviais.

20 eilutė – Kadmas – finikiečių karaliaus sūnus, Dzeuso pagrobtos Europos tėvas. Pasakojama, kad jis įkūręs Tėbus ir įvedęs raidžių raštą.

21 eilutė – Peloplas – Tantalos sūnus, kurio mėsa tėvas patiekė valgyti dievams. Dievai prikėlė Pelopą, o Tantalą nubaudė. Tiestas – Olimpijos karaliaus sūnus, kurį jo brolis Atrėjas pavaišino jo paties vaikų mėsa. Semiramidė – legendinė Asirijos karalienė.

22 eilutė – Kaliopė – epinės poezijos ir mokslų mūza, jos sesuo Erata – elegijos mūza.

36 eilutė – Anot LDK Renesanso istoriko Motiejaus Strijkovskio, romėnus į Lietuvą atvedęs Publijus Libonas, Pompėjaus laivyno karo vadas. Kitas legendinis lietuvių protėvis Palemonas daug kur tapatinamas su Libonu.

41 eilutė – Kampanija – pietų Italijos regionas, jo centras Neapolis; Cerera – derlingumo deivė.

42 eilutė – Bakchas – vynuogių, vyndarystės dievas.

43 eilutė – Alkinojas – fajakų karalius, gyvenęs amžinai žaliuojančių sodų saloje, Odisėjui padovanojęs laivą.

45 eilutė – Gargarai – miestas ir kalnai Mažojoje Azijoje (Anatolijoje), pavadinimas kilęs nuo Dzeuso sūnaus Gargaro.

65 eilutė – Boristenis – graikiškas Dniepro upės pavadinimas.

70 eilutė – Venedų jūra – vienas iš senųjų Baltijos jūros pavadinimų.

72 eilutė – Iglionis mini graikų geografas Klaudijus Ptolemajus (apie 90–168) Sarmatijos europinės dalies aprašyme. Renesanso epochoje leistoje Ptolemajaus Geografijoje teigiama, esą iglionai gyvena Neries ir Nemuno tarpupyje.

84 eilutė – Erdvilas – Žemaičių kunigaikštis, Tautvilo sūnus, su juo siejamas Naugarduko atstatymas po totorių antplūdžio 1212 m., lietuvių pergalės prieš totorius ir Kijevo Rusios nukariavimo pradžia; Traidenis – Lietuvos didysis kunigaikštis, gynęs Lietuvą nuo kryžiuočių.

85 eilutė – Mingaila – Erdvilo sūnus, Naugarduko kunigaikštis, pirmą kartą užėmęs Polocką. Mingailos sūnus Naugarduko kunigaikštis Skirmantas pirmasis užėmė Pinską ir Turovą.

86 eilutė – Romantas – Traidenio tėvas; Mindaugas – Lietuvos karalius.

87, 88 eilutės – Vytenis, Gediminas – Lietuvos didieji kunigaikščiai.

91 eilutė – Algirdas, Kęstutis – Lietuvos didieji kunigaikščiai, Algirdo sūnus Jogaila – Lietuvos didysis kunigaikštis, Lenkijos karalius.

ANTRA DALIS

627 eilutė – Čia paminėtu elektru Antikoje buvo vadinamas baltasis auksas – aukso ir sidabro lydinys.

TREČIA DALIS

252 eilutė – Griunvaldo mūšis – Žalgirio mūšis.

269 eilutė – Čia turbūt turimas galvoje Kerčės kyšulys Kryme.

275, 276 eilutė – Narimantas – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino sūnus, turėjęs savo herbe „raitelį su kardu“, tai yra Vytį.

285 eilutė – Vytautas čia primena 1406 m. įvykius, kuriuos aprašo Strijkovskis: maskviškiai pasienyje užpuolė lietuvius ir atėmė du kirvius ir tris sermėgas. Keršydamas už savųjų skriaudą Vytautas pradėjo karą prieš Maskvos valdovą.

KETVIRTA DALIS

115 eilutė – Steponas Batoras (1533–1586), Lietuvos ir Lenkijos valdovas.

119 eilutė – Ir kituose LDK kūriniuose yra liudijimų apie tai, kad karalius Steponas Batoras, turėdamas galvoje senyvą Radvilo Rudojo amžių, atkalbinėjo kunigaikštį pradėti žygį į Maskvos žemes.

138 eilutė – Pskove buvo trys pilys: Kremliaus, Daumanto ir Vidurinė. Miestas buvo apjuostas galinga siena.

376 eilutė – Parkos – likimo deivės.

430 – Bekešai – vengrų didikai karvedžiai, Stepono Batoro valdymo laikotarpiu gyvenę ir tarnavę Lietuvoje. Kasparas Bekešas, miręs 1579 m., buvo antitrinitorius (doktrinos, kritikavusios krikščioniškąją Trejybės sampratą, išpažinėjas). Krikščioniškosios bažnyčios jį laikė eretiku, todėl Kasparas Bekešas buvo palaidotas ne kapinėse, bet ant vienos iš Vilniaus kalvų prie Vilnelės, netoli Gedimino ir Trijų Kryžių kalnų. 1581 m. Pskovo kovose žuvęs jo brolis Gabriėlius Bekešas buvo palaidotas šalia savo brolio. Kalnas, ant kurio karalius įsakė pastatyti kolonos pavidalo antkapį, iki šiol vadinamas Bekešo kalnu. Antkapis ant šio Vilniaus kalno stovėjo iki XIX a.